

ПРОФІЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

<https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5201>

КРЕМЕНЬ Василь Григорович

доктор філософських наук, професор, дійсний член (академік) НАН України і НАПН України, президент Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Олег Михайлович ТОПУЗОВ

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, віцепрезидент Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

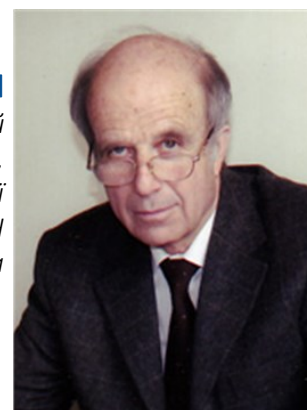
ЛЯШЕНКО Олександр Іванович

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, академік-секретар Відділення загальної середньої освіти і цифровізації освітніх систем НАПН України, м. Київ, Україна

Юрій Іванович МАЛЬОВАНІЙ

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, член-кореспондент НАПН України, вчений секретар Відділення загальної середньої освіти і цифровізації освітніх систем НАПН України, м. Київ, Україна

ЗАСЕКІНА Тетяна Миколаївна

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Анотація. Упровадження концепції Нової української школи передбачає трансформацію вітчизняної системи повної загальної середньої освіти на нових концептуальних засадах для всіх її рівнів, у тому числі й на рівні профільної середньої освіти. Стратегічна функція завершального етапу здобуття середньої освіти полягає в наданні можливості здобувачам освіти задовольнити свої освітні потреби залежно від подальших життєвих планів — продовження навчання чи здобуття професії. Тому профільна середня освіта повинна ґрунтуватися на засадах глибокої індивідуалізації та диференціації навчання, урахуванні потреб і інтересів учнів, їхніх здібностей і життєвих намірів самореалізації. На підставі узагальнення вітчизняного і зарубіжно-го досвіду у статті подаються основні концептуальні засади запровадження профільної середньої освіти за двома спрямуваннями — академічним і професійним. У змісті освіти пропонується виокремити два складники: 1) ядро загальноосвітньої підготовки, обов'язкове для всіх, хто здобуває повну загальну середню освіту; 2) зміст, який залежно від спрямування забезпечує поглиблене оволодіння профільно орієнтованими знаннями, компетентностями, способами діяльності тощо. Перший складник може бути відображений чотирма напрямками: мовно-літературна, STEM, суспільно-гуманітарна освіта, фізичний розвиток і безпека. Другий складник залежно від спрямування реалізується профільними предметами, що вивчаються поглиблено, або професійно орієнтованими дисциплінами для закладів професійно-технічної і фахової передвищої освіти. Відповідно до такого поділу змісту заклади освіти створюють освітні/освітньо-професійні програми відповідно до обраних профілів навчання, професій чи спеціальностей. Для задоволення освітніх потреб здобувачів освіти органи місцевого самоврядування формують мережу закладів профільної середньої освіти різного типу (академічні і професійні ліцеї, коледжі, заклади спеціалізованої освіти), які функціонують головним чином відокремлено або в комплексі з іншими установами і закладами освіти.

Ключові слова: профільна середня освіта; Нова українська школа; зміст освіти; профільне навчання; академічне спрямування профільної освіти; професійне спрямування профільної освіти.

Вступ. Реформування загальної середньої освіти відповідно до концепції Нової української школи (Кабінет Міністрів України, 2016) передбачає широкий спектр концептуальних засад, які стосуються всіх рівнів повної загальної середньої освіти, у тому числі й на завершальному її етапі — профільній середній освіті. Широке обговорення проблем упровадження державних стандартів і освітніх програм на більш ранніх етапах навчання — початковій і базовій середній освіті — наразі поступово зміщується на окреслення проблем профільної середньої освіти, особливо у зв'язку з нагальною необхідністю розроблення проекту Державного стандарту відповідного рівня освіти. Висловлюються різні думки щодо проблем функціонування старшої ланки української школи, в основному пов'язані з неоднозначним тлумаченням законодавчих норм профільної освіти і відсутністю узгоджених концептуальних засад профільного навчання, ураховуючи наявний досвід його реалізації в минулому (Кремень, 2021).

Ідея профільного навчання набула активного втілення з ініціативи вчених НАПН України ще у 2001 р. у зв'язку з переходом української школи на 12-річний термін загальної середньої освіти (Верховна Рада України, 2001). Усі три концепції профільного навчання (2003 р., 2009 р., 2013 р.), підготовлені вченими академії, розглядалися і схвалені колегією МОН України (МОН України, 2003; МОН України, 2009; МОН України, 2013). Як правило, це відбувалося напередодні розроблення державних стандартів відповідного рівня

освіти. Тому вважаємо, що перед створенням Державного стандарту профільної середньої освіти так само доцільно розробити концептуальні засади відповідного рівня освіти, щоб уникнути непорозумінь під час упровадження цього документу і його реалізації в освітній практиці різних типів закладів освіти, що надають профільну середню освіту. Адже відповідно до законодавства (Закон України, 2017; Закон України, 2020; Закон України, 1998; Закон України, 2019) ця освіта може здобуватися в закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), спеціалізованої, фахової передвищої освіти, а також у закладах і установах, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на відповідному рівні освіти.

Профільна середня освіта — це третій вищий рівень повної загальної середньої освіти, на якому завершується реалізація її мети, визначеної законами України «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту» (Закон України, 2017; Закон України, 2020). Стратегічна функція профільної освіти полягає в тому, що вона має закласти фундамент для подальшого успішного розвитку людського потенціалу країни, який досягається спрямованістю процесу навчання на задоволення освітніх потреб і запитів учнів відповідно до їхніх нахилів, здібностей, подальших життєвих планів. Це забезпечується шляхом надання здобувачам освіти можливостей широкого вільного вибору форм здобуття освіти, її змісту і рівня оволодіння, задоволення намірів самореалізації особистості. Саме тут створюються умови для

нівелювання суперечності між досить узагальненими вимогами суспільства і держави до загальноосвітньої підготовки підростаючого покоління та пізнавальними інтересами й освітніми потребами кожного окремого здобувача освіти. Тому профільна середня освіта повинна ґрунтуватися на засадах глибокої індивідуалізації та диференціації навчання, диверсифікації всіх складників освітнього процесу — його цілей, змісту, методів і форм навчання, способів оцінювання тощо залежно від обраного напрямку здобуття освіти.

Відповідно до законодавства найбільш загальний рівень диференціації передбачає виокремлення у профільній середній освіті двох спрямувань:

- *академічного*, орієнтованого на продовження навчання на вищих рівнях освіти завдяки поєднанню змісту освіти, визначеного державним стандартом профільної середньої освіти, і поглибленого оволодіння окремими галузями знань з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти;

- *професійного*, орієнтованого на здобуття конкретної професії (спеціальності) завдяки поєднанню змісту освіти, визначеного державним стандартом профільної середньої освіти та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів.

Ці два спрямування профільної середньої освіти забезпечує відповідна мережа закладів освіти, яка надає можливість здобувачам освіти задовольнити свої освітні потреби відповідно до здібностей і життєвих намірів продовжувати освіту чи здобувати професію.

Мета і завдання статті. Відповідно до окресленого вище стану проблеми *мета статті* полягає у визначенні концептуальних засад профільної середньої освіти, які можуть бути покладені в основу нової концепції та нормативних документів, що регулюють функціонування закладів освіти академічного і професійного спрямування профільної освіти: Державного стандарту, освітніх і освітньо-професійних програм, Положення про ліцей, Положення про науковий ліцей тощо. На підставі зазначеної мети постають *завдання*, націлені на розв'язання проблем визначення змісту профільної освіти, зокрема його загальноосвітнього ядра, обов'язкового для всіх, хто здобуває таку освіту; з'ясування підходів до організації освітнього процесу в різних типах закладів освіти і формування профілів навчання; окреслення мережі закладів освіти, які забезпечують здобуття профільної середньої освіти відповідно

до цільових функцій їх освітньої діяльності (загальна середня, професійна (професійно-технічна), спеціалізована, фахова передвища освіта) тощо.

Зміст профільної середньої освіти. Згідно з чинним законодавством зміст освіти визначають Державний стандарт відповідного рівня освіти, освітні/освітньо-професійні програми, модельні навчальні програми, освітні/освітньо-професійні і навчальні програми закладу освіти. Останні є остаточними документами, за якими працюють заклади освіти.

Формування і реалізація змісту профільної середньої освіти повинно забезпечити, з одного боку, цільові пріоритети та особливості освітньої діяльності закладу освіти, що надає повну загальну середню освіту, з іншого — індивідуальні освітні потреби кожного здобувача освіти. Тому в змісті профільної середньої освіти незалежно від її спрямування необхідно виокремити ядро загальноосвітньої підготовки, обов'язкове для реалізації всіма закладами освіти, що надають повну загальну середню освіту. У закладах загальної середньої освіти академічного спрямування зміст профільного навчання визначається шляхом комбінації ядра загальноосвітньої підготовки з поглибленим вивченням окремих його предметів. У закладах освіти професійного спрямування окремі предмети ядра загальноосвітньої підготовки можуть інтегруватися зі спорідненими дисциплінами фахової підготовки за умови забезпечення вимог Державного стандарту профільної середньої освіти.

У змісті профільної середньої освіти незалежно від її спрямування мають місце такі два складники:

- а) зміст освіти, інваріантний для реалізації всіма закладами освіти, що надають повну загальну середню освіту, незалежно від їх спрямування (академічне чи професійне);

- б) зміст профільного навчання, який залежно від спрямування забезпечує поглиблене оволодіння здобувачами освіти профільно орієнтованими знаннями, компетентностями, способами діяльності тощо.

Відповідно до Закону України «Про освіту» (Закон України, 2017) перший із зазначених складників визначається Державним стандартом профільної середньої освіти. Розроблення і затвердження другого складника для академічного спрямування профільної середньої освіти забезпечує МОН України у вигляді модельних навчальних програм, на основі яких заклад освіти ство-

рює власні освітні і навчальні програми з урахуванням специфіки профілів навчання.

Другий складник змісту профільної освіти для закладів професійної (професійно-технічної) освіти визначається державними стандартами з конкретної професії для підготовки кваліфікованих робітників (Закон України, 1998); для закладів фахової передвищої освіти, які надають її на основі базової середньої освіти, він відображається інтегрованими освітньо-професійними програмами, що розробляються і затверджуються відповідно до Закону України «Про фахову передвищу освіту» (Закон України, 2019). Профільний зміст освіти у закладах спеціалізованої освіти визначається відповідними стандартами спеціалізованої освіти.

Принциповим і донині дискусійним залишається питання визначення змісту інваріантного складника (ядра загальноосвітньої підготовки) і відповідно навчального часу, необхідного для його вивчення. Досить поширеним є намагання «за інерцією» залишити у його структурі всі освітні галузі попередніх рівнів — початкової і базової середньої освіти — із максимальним збереженням номенклатури освітніх галузей і навчальних предметів. Це природно призводить до надмірного зростання обсягу обов'язкового для всіх здобувачів освіти змісту й унеможливорює реалізацію стратегічної функції профільної середньої освіти — задоволення освітніх потреб і запитів здобувачів освіти відповідно до їхніх нахилів, здібностей, подальших життєвих планів.

Прихильники іншого підходу схильні обмежити зміст інваріантного складника (ядра загальноосвітньої підготовки) кількома навчальними предметами і зосередити зусилля переважно на реалізації змісту профільного навчання. Хибність цього підходу також очевидна хоча б з огляду на те, що на профільному рівні повної загальної середньої освіти має бути забезпечено реалізацію завдань всебічного розвитку особистості з широкими науковим світоглядом, критичним і творчим мисленням, готовою до успішної соціалізації і життя в інноваційному глобалізованому технологічному світі. Адже професійний успіх фахівців будь-якої спеціальності, швидкість опанування ними нових, суцього професійних умінь значною мірою залежить від фундаментальності загальноосвітньої підготовки. Тому концентрація лише на вузькопрофільній підготовці не сприятиме успішному формуванню всебічно розвиненої особистості та розв'язанню комплексу завдань

здобуття повної загальної середньої освіти у контексті профілізації старшої ланки української школи.

У профільній освіті доцільно укрупнити освітні галузі, узагальнивши їх до чотирьох напрямів із такими обов'язковими і вибірковими освітніми компонентами¹:

- **мовно-літературна освіта:** українська мова, англійська мова, інші іноземні мови, мови національних меншин і корінних народів України²; блок літератур: українська література, зарубіжна література, інтегрований курс літератури;

- **STEM освіта:** математика; блок природничих наук: біологія, фізика, хімія, астрономія, інтегрований курс природничих наук; блок інформаційно-технологічних предметів: інформатика, ІКТ у побуті, робототехніка, технології і дизайн, агротехнології, виробничі технології, технології домашнього господарства;

- **суспільно-гуманітарна освіта:** історія України, всесвітня історія, історія Європи; блок суспільствознавчих предметів: громадянська освіта, економіка і підприємництво, соціальна та економічна географія, інтегрований курс суспільствознавства³; блок гуманітарної підготовки: українська художня культура, культурологія, мистецтво (за видами), творче самовираження;

¹ Жирним шрифтом виділено обов'язкові базові предмети, які підлягають зовнішньому незалежному оцінюванню (ЗНО) або виконанню нормативів під час Державної підсумкової атестації (ДПА). Курсивом виділено вибіркові предмети, перелік яких визначає заклад освіти при створенні освітньої програми з урахуванням профілю навчання (із кожного блоку вибіркових предметів обирається принаймні один предмет). Перелік вибіркових предметів може доповнюватися закладом освіти.

² В академічних ліцеях вибіркові предмети з іноземних мов, мови національних меншин і корінних народів України вивчаються за рахунок годин профільного навчання і додаткових годин на факультативні заняття та курси за вибором учня. Для спеціальної освіти і профільної освіти професійного спрямування — за рахунок додаткових годин на факультативні заняття та курси за вибором учня, інших складників освітньої/освітньо-професійної програми або в інший спосіб, встановлений закладом освіти.

³ Для академічних і наукових ліцеїв — за рахунок годин на факультативні заняття та курси за вибором учня. Для спеціальної мистецької освіти і профільної освіти професійного спрямування — за рахунок годин на факультативні заняття та курси за вибором учня або профільного навчання завдяки інтеграції з професійно орієнтованими курсами.

• *фізичний розвиток і безпека: фізична культура і спорт, захист України; перша медична допомога, безпека життєдіяльності, здоровий спосіб життя*⁴.

Залежно від освітніх потреб кожний з освітніх компонентів може викладатися у двох варіантах:

1) як окремий навчальний предмет на одному з двох рівнів оволодіння — базовому чи поглибленому;

2) як інтегрований курс, що охоплює кілька галузей знань чи навчальних предметів.

З огляду на це ЗНО для обов'язкових предметів має також передбачати два рівні оцінювання здобувачів освіти — базовий і поглиблений, залежно від рівня вивчення ними предмета.

Модельні навчальні програми мають бути розроблені для обох рівнів змісту з кожного базового предмета та для інтегрованих курсів відповідно до вимог Державного стандарту профільної середньої освіти. Забезпечення їх розроблення і затвердження покладається на МОН України.

Загальний обсяг навчального навантаження здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти академічного спрямування розподіляється між освітніми галузями і роками навчання з урахуванням профільно-адаптаційного (10 клас) і профільного (11-12 класи) циклів профільної середньої освіти. Реалізація кожного із зазначених компонентів в освітньому процесі залежить від їх змісту і не обов'язково триває всі три роки навчання. Концентрація інваріантного змісту загальноосвітньої підготовки вбачається більшою мірою у 10 класі, де власне профільному змісту притаманний переважно пропедевтичний характер. Загалом же навчальний час, передбачений для реалізації завдань інваріантного змісту і змісту профільного навчання, повинен розподілятися впродовж трьох років у відношенні 50/50 відсотків з можливим варіюванням у той чи інший бік залежно від року навчання.

Для врахування індивідуальних потреб та інтересів здобувачів освіти та з метою забезпечення гнучкості в задоволенні їх освітніх потреб доцільно виокремити в загальному навчальному навантаженні учнів певну кількість годин (орієнтовно 10-15 відсотків) для факультативних

⁴ Організація освітнього процесу з даного напрямку провадиться у формі спортивної або здоров'язберігаючої активності з урахуванням стану здоров'я здобувачів освіти, їхньої загальної фізичної підготовки та готовності до занять спортом (спортивні секції, групи оздоровлення тощо).

занять, індивідуальних консультацій, спецкурсів за вибором учнів, завдяки яким відбуватиметься персоніфікація освітньої траєкторії здобувача освіти. Цей складник може бути не обов'язково пов'язаний зі специфікою змісту обраного профілю. Наприклад, учень, що обрав фізико-математичний профіль, може факультативно вдосконалювати свої знання з української або англійської мови, а ті, хто здобуває освіту за одним з гуманітарних профілів, може розширити свою компетентність у галузі інформаційних технологій. Перелік і зміст факультативних курсів формує заклад освіти.

Організація освітнього процесу. Зміст профільного навчання є тим основним засобом, який дає можливість реально спрямувати освітній процес на задоволення освітніх потреб учнів, зумовлених їхніми нахилами, здібностями, інтересами, професійними орієнтирами. В умовах профільної освіти академічного спрямування це досягається наданням учням можливості поглиблювати і розширювати свої знання, набувати предметних компетентностей зі змісту інваріантного складника, а також споріднених предметів/навчальних курсів.

Заклад освіти самостійно обирає рівень навчання предмета і модель, за якою буде вивчатися та чи інша галузь знань — у вигляді окремих предметів чи інтегрованого курсу, та визначає кількість навчальних годин, необхідних для їх засвоєння. Наприклад, у STEM профілі суспільствознавчий компонент змісту може відобразитися інтегрованим курсом суспільствознавства або предметом «Громадянська освіта»; у мовно-літературному профілі сукупність природничих предметів — інтегрованим курсом із природничих наук; залежно від профілю навчання математика може вивчатися як практико орієнтований курс або як фундаментальна дисципліна з традиційним її поділом на алгебру і геометрію.

Освітня програма, що створюється закладом освіти, окреслює перелік навчальних предметів, які вивчаються поглиблено відповідно до обраного профілю навчання. Кількість навчальних годин, що спрямовується на вивчення базових профільних предметів, складається з годин, передбачених інваріантним складником змісту на цей предмет, та навчального навантаження змісту профільного навчання. Обсяг навчального навантаження для кожного з обов'язкових освітніх компонентів залежить від типу закладу освіти, проте не може бути меншим за мінімальну кіль-

кість годин, що визначена для відповідної освітньої галузі Базовим навчальним планом профільної середньої освіти.

Сукупність навчальних предметів, які здобувачі освіти вивчають поглиблено, а також спеціальних курсів, курсів за вибором тощо визначає специфіку відповідного профілю навчання, який формується на основі відповідної освітньої галузі. Наприклад, за академічним спрямуванням профільної середньої освіти можна виокремити такі основні профілі навчання:

- *мовно-літературний* зі спеціалізаціями: українська мова і література, англійська та одна з іноземних мов або їх комбінація;

- *STEM зі спеціалізаціями*: математика і інформатика, фізика і математика, фізика і техніка, біологія і хімія, інформатика і робототехніка, інженерія і технології, агротехнології тощо;

- *суспільно-гуманітарний* зі спеціалізаціями: історія і право, економіка і підприємництво, географія і екологія, культурологія тощо.

Крім того, відповідно до спрямувань спеціалізованої освіти наведений перелік доповнюють специфічні для цього виду освіти профілі навчання:

- *науковий* зі спеціалізаціями за галуззю знань та/або видами дослідницької діяльності;

- *мистецький* зі спеціалізаціями за видами мистецтва;

- *спортивний* зі спеціалізаціями за видами спорту;

- *військовий* зі спеціалізаціями за видами військової підготовки.

Профільна середня освіта професійного спрямування здобувається в закладах освіти, які одночасно з підготовкою кадрів за певним фахом для ринку праці здійснюють загальноосвітню підготовку на основі базової середньої освіти (професійні ліцеї, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, заклади фахової передвищої освіти, заклади та установи, що одержали відповідну ліцензію тощо). Їх профільність визначається відповідно до професійної підготовки чи спеціальності, що здобувається за освітньою/освітньо-професійною програмою відповідного рівня освіти.

Загальноосвітня підготовка в цих закладах освіти здійснюється в мінімальних обсягах, визначених Базовим навчальним планом, з урахуванням особливостей здобуття професії/спеціальності на відповідному рівні освіти. Спеціалізація загальноосвітньої підготовки здобувачів освіти здійснюється згідно з освітньою/освітньо-

професійною програмою, зміст якої залежить від професійного спрямування і кваліфікації та відповідає вимогам спеціальних законів відповідного рівня освіти. Обсяг загальноосвітньої підготовки здобувачів професійної і фахової передвищої освіти, що здійснюється на основі базової середньої освіти, має бути достатнім для підготовки кваліфікованого робітника/фахового молодшого бакалавра.

Мережа закладів профільної середньої освіти. Мережу закладів профільної середньої освіти формують органи місцевого самоврядування обласного рівня. До її складу належать:

- *академічні ліцеї*, що функціонують, як правило, відокремлено або в комплексі «гімназія-ліцей» чи «початкова школа-гімназія-ліцей» за наявності належного оснащення і кадрового забезпечення;

- *професійні ліцеї*, які надають повну загальну середню освіту на основі базової середньої освіти і здійснюють професійну підготовку кадрів для ринку праці⁵;

- *ліцеї*, що надають профільну середню освіту за обома спрямуваннями — академічним і професійним;

- *наукові ліцеї*, що надають базову і повну загальну середню освіту, і можуть інтегруватися з регіональними підрозділами МАН, науковими установами та іншими закладами освіти⁶;

- *мистецькі ліцеї*, які крім загальноосвітньої підготовки забезпечують розвиток творчих здібностей дитини у різних сферах культури;

- *спортивні ліцеї*, які сприяють досягненню високих спортивних результатів учнів і надають повну загальну середню освіту;

- *військові ліцеї*, які здійснюють допрофесійну підготовку майбутніх офіцерів і надають повну загальну середню освіту;

- *фахові (професійні) коледжі*, що провадять освітню діяльність, пов'язану із здобуттям фахової передвищої освіти і повної загальної середньої освіти на основі базової середньої освіти;

- інші заклади і установи, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності на рівні профільної середньої освіти.

⁵ Пропонуємо всі заклади ПТО, що надають повну загальну середню освіту, іменувати професійними ліцеями і надати їм право здійснювати також підготовку робітничих кадрів без надання 3 рівня повної загальної середньої освіти.

⁶ Пропонуємо норму, щоб у кожній області був щонайменше один науковий ліцей.

Мережа закладів профільної середньої освіти обласного рівня повинна повною мірою задовольняти освітні потреби здобувачів освіти з основних профілів академічного спрямування профільної середньої освіти і спеціалізованої освіти різних спрямувань та в здобутті професій, в яких є потреба в даному регіоні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Викладені концептуальні засади профільної середньої освіти відповідають тенденціям розвитку світових освітніх систем і ґрунтуються на кращих зразках вітчизняних практик профільного навчання та зарубіжному досвіді організації освітньої діяльності на завершальній стадії здобуття повної загальної середньої освіти, зокрема в країнах ЄС (Кремень, Ляшенко & Локшина, 2020). Їх упровадження сприятиме підвищенню якості загальної середньої освіти в Україні та органічній інтеграції національної системи освіти в європейський освітній простір.

Подальші дослідження проблеми запровадження профільної середньої освіти в українській школі можуть стосуватися питань теоретичного обґрунтування варіантів диференційованого підходу до організації освітнього процесу, інтеграції загальноосвітніх і професійно орієнтованих предметів, моделей реалізації профільного навчання в закладах середньої освіти академічного спрямування, дидактико-методичного забезпечення реалізації змісту профільного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Верховна Рада України (2001, 22 листопада). *Про Концепцію загальної середньої освіти (12-річна школа)*: постанова Колегії Міністерства освіти і науки України, Президії Академії педагогічних наук України (12/5-2). https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_5-2290-01
- Закон України «Про освіту». (2017, 5 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Закон України «Про повну загальну середню освіту». (2020, 16 січня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>
- Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998, 10 лютого). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр>
- Закон України «Про фахову передвищу освіту» (2019, 6 червня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>
- Кабінет Міністрів України. (2016, 14 грудня). *Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року* (988-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-р>
- Кремень, В.Г. (ред.). (2021). Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (До 30-річчя незалежності України): монографія (В.Г. Кремень, ред.). Національна академія педагогічних наук України. Київ: КОНВІ ПРІНТ. <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
- Кремень, В.Г., Ляшенко, О.І., & Локшина, О.І. (2020). *Загальна середня освіта України в контексті освіти країн Європи: тривалість і структура*: наук.-аналіт. доп. НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України. Київ: Пед. думка. <https://doi.org/10.32405/978-966-644-555-4-2020-49>
- Міністерство освіти і науки України. (2003, 25 вересня). *Концепція профільного навчання в старшій школі* (10/12-2). https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v10_1290-03
- Міністерство освіти і науки України. (2009, 11 вересня). *Про затвердження нової редакції Концепції профільного навчання у старшій школі* (854). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0854290-09>
- Міністерство освіти і науки України. (2013, 21 жовтня). *Про затвердження Концепції профільного навчання у старшій школі* (1456). <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fe82a9c95d.pdf>

THE UPPER SECONDARY EDUCATION: CONCEPTUAL FOUNDATIONS FOR THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Vasyl Kremen

DSc in Philosophy, Professor, Full Member (Academician) of NAS of Ukraine and NAES of Ukraine, President, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Oleh Topuzov

DSc in Pedagogy, Professor, Full Member (Academician) of NAES of Ukraine, Vice-President, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Oleksandr Liashenko

DSc in Pedagogy, Professor, Full Member (Academician) of NAES of Ukraine, Academician Secretary of the Division of General Secondary Education and Education Systems Digitalisation, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Yurii Malovanyi

PhD in Pedagogy, Senior Researcher, Corresponding Member of NAES of Ukraine, Scientific Secretary of the Division of General Secondary Education and Education Systems Digitalisation, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Tetiana Zasiiekina

DSc in Pedagogy, Senior Researcher, Deputy Director for Research and Experimental Work, Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The introduction of the concept of the New Ukrainian School provides for the transformation of the national system of complete general secondary education on a new conceptual basis for all its levels, including at the level of upper secondary education. The strategic function of the final stage of secondary education is to provide educational applicants with the opportunity to meet their educational needs depending on their future life plans – continuing their studies or obtaining a profession. Therefore, upper secondary education should be based on the principles of deep individualization and differentiation of learning, considering students' needs and interests, their abilities and life intentions of self-realization. Based on the generalization of domestic and foreign experience, the article presents the main conceptual foundations for the introduction of upper secondary education in two areas – academic and professional. In the content of education, it is proposed to distinguish two components: 1) the core of general education training, which is mandatory for all those who receive a complete secondary education; 2) content that, depending on the direction, provides in-depth mastery of profile-oriented knowledge, competencies, methods of activity, etc. The first component can be reflected in four areas: Language and Literature, STEM, Social and Humanitarian Education, physical development and security. The second component, depending on the direction, is implemented by specialized subjects studied in depth, or professionally oriented disciplines for institutions of vocational and professional pre-higher education. In accordance with this division of content, educational institutions create educational/educational-professional programs in agreement with the selected training profiles, professions or specialties. To meet the educational needs of applicants for education, local self-government bodies form a network of upper secondary education institutions of various types (academic and professional lyceums, colleges, specialized education institutions), which function mainly separately or in combination with other educational institutions and institutions.*

Keywords: *upper secondary education; New Ukrainian school; content of education; profile training; academic direction of the upper secondary education; professional direction of the upper secondary education.*

Дата публікації: 10 серпня 2023 р.